

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากพืชส้มลิ้มของฝาก
สำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก*

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT THROUGH INCREASING THE VALUE OF
PLANT-BASED PRESERVED MANGO SOUVENIRS FOR THE ELDERLY IN
PA MAMUANG SUBDISTRICT, MUEANG TAK DISTRICT, TAK PROVINCE

ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, สุวัจนกานดา พูลเอียด*, ดุชนฎี มุกดาอ่อน

Sirisak Saksirikun, Suwathanakanda Phuniat*, Dutsadee Mukda-on

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ประเทศไทย

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Tak, Thailand

*Corresponding author E-mail: phuniat.suwat@gmail.com

*Tel: 063-154-1953

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการพัฒนาสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก และระดมความคิดเห็นร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ จำนวน 55 คนคัดเลือกโดยวิธีการเฉพาะเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุในชุมชนให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นสินค้าของฝากที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ โดยผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือก คือ “ส้มลิ้ม หรือ มะม่วงกวน” ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นที่มีศักยภาพในการต่อยอดเชิงพาณิชย์ โดยมีการประยุกต์ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัย สะดวกต่อการพกพา การบริโภค และเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และ 2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 7 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านการสร้างและนำเสนอลักษณะทางกายภาพ และด้านกระบวนการตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาสินค้าของฝากสามารถช่วยสร้างรายได้เสริมสร้างคุณค่าให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว โดยมีองค์ความรู้ใหม่ คือ โมเดลการพัฒนาสินค้าของฝากโดยผู้สูงอายุ เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม การเพิ่มมูลค่า และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, การเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝาก, ผู้สูงอายุ, ผลิตภัณฑ์จากพืชส้มลิ้ม

Abstract

This qualitative research aimed to 1) Examine elderly participation in sustainable tourism development through the development of souvenir products in Pa Mamuang Subdistrict, Mueang Tak District, Tak Province, and 2) Propose guidelines for sustainable tourism development through value-added souvenir products for older adults in the study area. The study employed in-depth interviews and focus group discussions with 55 older adults from the Pa Mamuang Elderly Development and Occupational Promotion Center. Participants were selected using purposive sampling. The findings revealed that: 1) older adults recognized the importance of utilizing local wisdom and community resources and actively participated in developing souvenir products that reflected local identity and generated added value. The selected product, Som Lim, a traditional preserved mango confectionery, demonstrated strong commercial potential. Participants collaboratively redesigned the product and its packaging to improve visual appeal, portability, convenience, and suitability for tourists' preferences. 2) Guidelines for sustainable tourism development through value-added souvenir products should emphasize the seven elements of the marketing mix (7Ps): product, price, place, promotion, people, physical evidence, and process. These elements strengthen product competitiveness and enhance market opportunities. The findings indicate that the participation of the elderly in souvenir product development can generate income, preserve local wisdom, strengthen community identity, and support sustainable community tourism. The study also proposes a new knowledge model for souvenir product development through elderly participation, which integrates local cultural capital, elderly participation, value-added product development, and sustainable tourism development.

Keywords: Tourism Development, Sustainable Tourism, Value-added Souvenir Products, Older Adults, Plant-Based Preserved Mango Souvenirs

บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่า (Value Creation) ควบคู่กับความยั่งยืน (Sustainability) โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่มุ่งยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และการเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ซึ่งให้ความสำคัญกับการเพิ่มมูลค่าทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการส่งเสริม

การท่องเที่ยวคุณภาพ ตลอดจนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติที่มุ่งยกระดับสินค้าและบริการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ของพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้แนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคต นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าการท่องเที่ยวเชิงปริมาณ ส่งผลให้การพัฒนาภาคบริการท่องเที่ยวจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม กระจายรายได้สู่ชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2548 โดยมีประชากรผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนในปี 2565 ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 20 และคาดว่าจะในปี 2576 จะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด ซึ่งมีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 28 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564) สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และระบบการดูแลสุขภาพของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีแนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุสูงที่สุด การส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสูงวัยอย่างมีพลัง และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างอาชีพเสริม และการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุจำนวนมากยังเผชิญกับปัญหาทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ การขาดผู้ดูแลจากครอบครัว และรายได้ไม่เพียงพอ โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเท่านั้น ปัญหาเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในการดำรงชีวิตและขาดโอกาสในการสร้างรายได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน จังหวัดตากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้คนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เข้ามามีบทบาททั้งในฐานะผู้ผลิต ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น และผู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากและของที่ระลึกของชุมชน การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงไม่เพียงช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าและสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ แต่ยังช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (ชัชวาล มงคล, 2559) โดยในปี 2562 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาเยือน จำนวน 2.25 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 7,316 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2561 ร้อยละ 3.16 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562) ศักยภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นโอกาสในการเชื่อมโยงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาสินค้าของฝากและของที่ระลึกที่มีเอกลักษณ์สามารถสร้างรายได้เสริมและเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

สำหรับตำบลป่ามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุค่อนข้างสูง โดยในปี 2564 มีผู้สูงอายุ จำนวน 884 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 ของประชากรทั้งตำบล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างชัดเจน (สำนักงานสถิติจังหวัดตาก, 2564) แม้ชุมชนจะมีศักยภาพด้านทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชุมชน แต่ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาและรับรองมาตรฐานยังมีจำนวนจำกัด เช่น ผลิตภัณฑ์

จากผลไม้กวนและน้ำส้มเกล็ดหิมะ อีกทั้งยังขาดเอกลักษณ์ที่สะท้อนตัวตนของชุมชนอย่างชัดเจน การผลิตสินค้ายังกระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่ ส่งผลให้ผู้สูงอายุบางกลุ่มยังขาดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจยังพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่าสินค้า และการขยายช่องทางการตลาด เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวและแข่งขันในตลาดได้มากขึ้น โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลปามะม่วง ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2562 จึงเป็นกลไกสำคัญในการรวมกลุ่ม ส่งเสริมกิจกรรม และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยสามารถเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากและของที่ระลึกของชุมชน การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวไม่เพียงช่วยสร้างรายได้เสริมและความภาคภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สินค้าของผู้สูงอายุสู่การส่งเสริมของฝากของที่ระลึกของชุมชนตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก” โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีเอกลักษณ์ มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ที่ยั่งยืนและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและชุมชนต่อไป ในมิติของการพัฒนาชุมชน นิลุบล วิโรจน์ฐิตยวงศ์ และคณะ สรุปได้ว่าการนำผลผลิตมะม่วงมาแปรรูปโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่ามะม่วง สร้างองค์ความรู้ด้านการผลิต และส่งเสริมการสร้างอาชีพในท้องถิ่น ดังนั้น ส้มลิ้มจึงมีได้เป็นเพียงอาหารแปรรูป แต่ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (นิลุบล วิโรจน์ฐิตยวงศ์ และคณะ, 2566)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านผลิตภัณฑ์จากพืชส้มลิ้มหรือมะม่วงกวนของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากพืชส้มลิ้มหรือมะม่วงกวนของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษามุมมอง ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะของผู้สูงอายุและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกในชุมชนตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เพื่อสะท้อนบริบทจริงของชุมชน และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชน และสามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืนแก่ผู้สูงอายุและชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลปามะม่วง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากของชุมชน โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลปามะม่วง และ 2) ผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน กลุ่มอาชีพ จำนวน 7 คน หรือผู้ที่มีบทบาทด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 7 คน

และผู้ที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 7 คน โดยมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลประมาณ 55 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลตามหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) กล่าวคือ เมื่อข้อมูลที่ได้รับเริ่มมีลักษณะซ้ำกันและไม่พบประเด็นใหม่เพิ่มเติมจึงยุติการเก็บข้อมูล

เกณฑ์การคัดเข้าศึกษา ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลปามะม่วง มีประสบการณ์หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการผลิตสินค้าของฝากของชุมชน และสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย ส่วนเกณฑ์การคัดออก ได้แก่ ผู้ที่ไม่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง มีปัญหาด้านการสื่อสารที่ส่งผลต่อการให้ข้อมูล หรือไม่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน การตลาดผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นด้านอัตลักษณ์ชุมชน การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ช่องทางการตลาด การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาชุมชน

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยวิธี IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยนำเครื่องมือเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารธุรกิจ การพัฒนาชุมชน หรือการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความชัดเจนของภาษา และความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีค่า IOC 0.88 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 0.70 ผู้วิจัยจึงได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ โดยผู้วิจัยทำการบันทึกเสียง จดบันทึกภาคสนาม และถอดความข้อมูลแบบคำต่อคำเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นสำคัญ สังเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล และตีความตามบริบทของชุมชน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) จากหลายแหล่งข้อมูล และการทวนสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยอีกด้วย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในบทนี้นำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมซึ่งรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย และสะท้อนมุมมองประสบการณ์ และข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้แก่

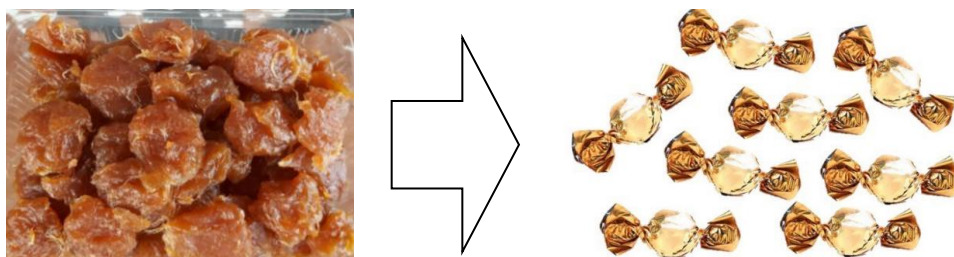
1. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

ผลการวิจัยนี้มาจากการสังเคราะห์ร่วมกันทั้งจากสัจจภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่า ผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนตำบลปามะม่วง คือ “ส้มลิ้ม” หรือมะม่วงกวน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคะแนนการเลือกสูงที่สุดจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ร้อยละ 75) ซึ่งเป็นสินค้าของฝากที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการถนอมอาหาร โดยใช้ผลมะม่วงที่มีปริมาณมากในช่วงฤดูสุกนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถเก็บรักษาไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปี ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวกลายเป็นของฝากที่ได้รับความนิยมในชุมชนและสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า รูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เดิมยังขาดความน่าสนใจและมีข้อจำกัดด้านการเก็บรักษา เนื่องจากได้รับผลกระทบจากแสงและความชื้น ส่งผลต่อคุณภาพของสินค้า รวมถึงความไม่สะดวกในการพกพาและการรับประทาน ผู้สูงอายุจึงมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ใหม่ โดยมุ่งเน้นความสะดวกในการใช้งานและการเพิ่มคุณค่าเชิงภาพลักษณ์ของสินค้า

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 กล่าวว่า “ส้มลิ้มเป็นของที่ทำกันมาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ แต่เมื่อก่อนขายแบบห่อธรรมดา คนซื้อส่วนใหญ่ก็เป็นคนในพื้นที่ ถ้าปรับให้ดูสวยขึ้น พกง่ายขึ้น ก็จะเหมาะกับนักท่องเที่ยวและขายได้มากขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568)

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 8 กล่าวว่า “ทุกคนช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรให้ของฝากดูทันสมัย แต่ยังคงความเป็นส้มลิ้มของชุมชนไว้ การเปลี่ยนเป็นขึ้นเล็กเหมือนลูกอมและใส่ซองใหม่ทำให้หยิบกินง่าย เหมาะที่จะซื้อเป็นของฝากมากกว่าเดิม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, 2568)

ผลการมีส่วนร่วมดังกล่าวนำไปสู่การออกแบบบรรจุภัณฑ์รูปทรงซองกันตั่ง ขนาดประมาณ 5×8 นิ้ว ซึ่งสามารถพกพาและเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ได้ดี การเลือกใช้โทนสีม่วงและสีเหลืองช่วยเสริมความโดดเด่นและสะท้อนเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ขณะที่รูปแบบผลิตภัณฑ์ภายในถูกพัฒนาเป็นลูกอมจากมะม่วงกวน ห่อด้วยกระดาษใสสีเหลืองทอง เพื่อเพิ่มความสะดวกในการรับประทานและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไป การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการออกแบบดังกล่าวไม่เพียงช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของฝากเท่านั้น หากยังส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของ สร้างการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของชุมชน และสนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการถนอมอาหารให้คงอยู่และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป อันเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน

ภาพที่ 1 ภาพส้มลิ้มรูปแบบเดิมและส้มลิ้มรูปแบบใหม่

ภาพที่ 2 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์ด้านหน้า

ภาพที่ 3 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบล ป่ามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ควรตั้งอยู่บนความเข้าใจบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในชุมชนเป็นสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลหลายรายให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้จำกัดและมีข้อจำกัดด้านสุขภาพ จึงควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซับซ้อนและเหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “พวกเราทำอะไรที่ไม่หนักเกินไป ทำได้ตามกำลัง แต่ก็อยากให้ของที่ขายได้จริง มีคนสนใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) ในด้านผลิตภัณฑ์ ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและความน่าสนใจของสินค้าของฝาก โดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์ที่ช่วยรักษาคุณภาพสินค้าและดูทันสมัย ผู้สูงอายุรายหนึ่งสะท้อนว่า “ของเดิมมันดูไม่ค่อยน่าซื้อ เก็บก็ยาก ถ้าแพ็คเกจดูดีขึ้น คนก็น่าจะอยากซื้อ เป็นของฝากมากขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568) ในด้านราคา ผู้ให้ข้อมูลเน้นว่าราคาควรสะท้อนความคุ้มค่าและไม่สูงเกินกำลังซื้อของผู้บริโภค โดยคำนึงถึงต้นทุนการผลิตของผู้สูงอายุเป็นหลัก ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลว่า “ถ้าตั้งราคาสูงไปก็ขายยาก แต่ถ้าราคาพอดีกับคุณภาพ คนก็จะกล้าซื้อ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2568) สำหรับด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการมีจุดจำหน่ายที่เข้าถึงง่ายและอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวจะช่วยเพิ่มโอกาสในการขายสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “ถ้าร้านอยู่ตรงที่นักท่องเที่ยวผ่านเห็นง่าย

เขาก็จะแวะซื้อของเรา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, 2568) ในด้านการส่งเสริมการตลาด ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าควรใช้การประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน เช่น การบอกต่อ การจัดกิจกรรมร่วมกับการท่องเที่ยว และการใช้สื่อออนไลน์ในรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน โดยมีคำกล่าวว่า “ไม่ต้องอะไรยาก ๆ แค่มียกตัวอย่างรูป ช่วยลงเฟซบุ๊ก คนก็เริ่มรู้จักมากขึ้นแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, 2568) ด้านบุคลากรและการให้บริการ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการบริการที่เป็นมิตรและสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ดังคำกล่าวว่า “คนที่มาซื้อไม่ได้มาดูแค่ของ แต่เขามาดูวิถีชีวิต มาคุยกับเรา ถ้าเราต้อนรับดี เขาก็จำเราได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, 2568) ในด้านลักษณะทางกายภาพและกระบวนการ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าร้านค้าและขั้นตอนการผลิตควรมีความเป็นระเบียบ ใช้งานง่าย และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ถ้าทำให้ง่าย ไม่ซับซ้อน พวกเราก็ทำได้ต่อเนื่อง ไม่เหนื่อยเกินไป” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 19, 2568)

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ควรเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การจัดจำหน่าย ไปจนถึงการสื่อสารการตลาด ซึ่งไม่เพียงช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินค้า แต่ยังเสริมสร้างความภาคภูมิใจ อัตลักษณ์ชุมชน และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น

อภิปรายผล

อภิปรายผลการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านสินค้าของฝาก

ผลการวิจัยจากการประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group Discussion) ชี้ให้เห็นว่า “ส้มลิ้ม” หรือ มะม่วงกวน เป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการถนอมอาหาร และเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาสินค้าของฝากเพื่อการท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตาม รูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เดิมยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านความสวยงาม ความสะดวก ใ้ใช้งาน และการรักษาคุณภาพสินค้า ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เย็นจิต นาคพุ่ม และคณะ สรุปว่าบรรจุภัณฑ์ที่มีรูปแบบทันสมัย ใช้งานสะดวก และสามารถปกป้องสินค้าได้ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มการรับรู้คุณค่าและความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ในสายตาผู้บริโภค นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการออกแบบและตัดสินใจ ยังสะท้อนแนวคิดการพัฒนาโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development) (เย็นจิต นาคพุ่ม และคณะ, 2562) นอกจากนี้ กระบวนการที่ผู้สูงอายุร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมออกแบบผลิตภัณฑ์ ร่วมโหวตเลือกสีบรรจุภัณฑ์แบบของกันตังส้มม่วง - เหลือง และร่วมปรับปรุงทรงของส้มลิ้มให้มีลักษณะคล้ายลูกอมสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การออกแบบ และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development) และสอดคล้องกับแนวคิดของ United Nations World Tourism Organization (UNWTO) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (Participatory Decision-Making) การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน (Community Empowerment) และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 2018) การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงผู้ผลิตสินค้า แต่เป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทาง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อภิปรายผลแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสะท้อนว่า การเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากควรเป็นการบูรณาการองค์ประกอบด้านการตลาดและการจัดการให้สอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุและชุมชน ในด้านผลิตภัณฑ์ ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและช่วยยกระดับภาพลักษณ์สินค้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาภรณ์ เลิศไกร และคณะ สรุปได้ว่าการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่คำนึงถึงอัตลักษณ์และการใช้งาน สามารถเพิ่มการยอมรับของตลาดและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ (จุฑาภรณ์ เลิศไกร และคณะ, 2562)

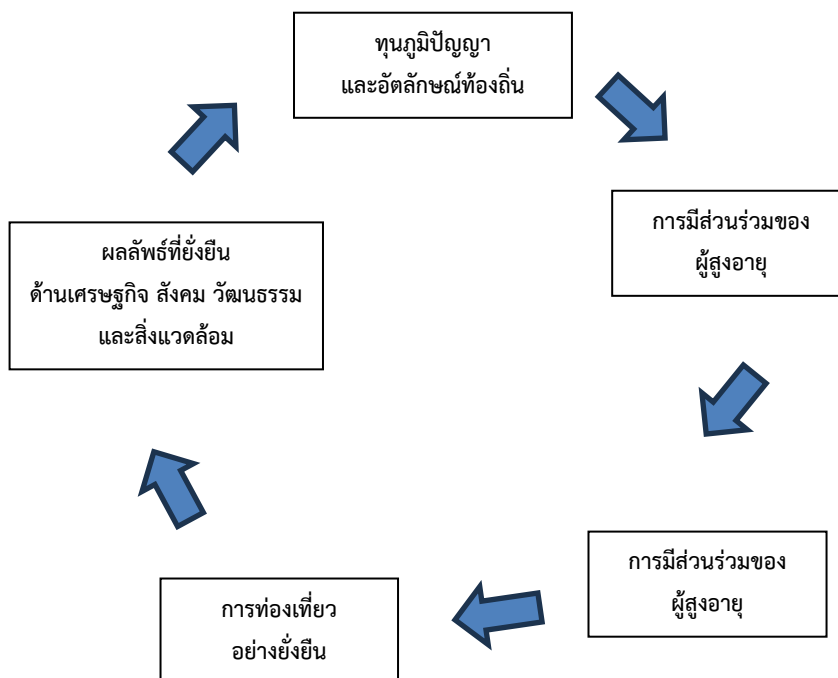
ในด้านราคา ผลการวิจัยชี้ว่าความเหมาะสมระหว่างราคา คุณภาพ และต้นทุนการผลิต เป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สีนสุข แสงแก้ว ที่พบว่า ราคาเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในตลาดชุมชน (สินสุข แสงแก้ว, 2564) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler, P. & Keller, K. L. ที่ระบุว่าการกำหนดราคาควรสะท้อนคุณค่าที่ผู้บริโภครับรู้ (Perceived Value) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ผลการวิจัยพบว่า ท่าเลที่ตั้งที่เข้าถึงง่ายและเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ (Kotler, P. & Keller, K. L., 2016) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Zhou, Z. ที่สรุปได้ว่าท่าเลและการจัดวางสินค้าเป็นปัจจัยสำคัญของสินค้าของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ในด้านการส่งเสริมการตลาด ผลการวิจัยสะท้อนว่า การใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทชุมชนช่วยเพิ่มการรับรู้และความน่าสนใจของสินค้า (Zhou, Z., 2019) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤดี เสริมชยุต สรุปได้ว่าการสื่อสารการตลาดเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนในยุคดิจิทัล ด้านบุคลากร ลักษณะทางกายภาพ และกระบวนการให้บริการที่เป็นมิตร การจัดร้านที่เป็นระเบียบ และกระบวนการที่สะดวกต่อผู้สูงอายุ มีผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว (ฤดี เสริมชยุต, 2563) ที่สอดคล้องกับแนวคิดส่วนประสมการตลาดบริการของ Kotler, P. & Keller, K. L. ที่เน้นว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพและพนักงานเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการ (Kotler, P. & Keller, K. L., 2016) ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า การเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากควรบูรณาการส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 7 ด้านร่วมกัน โดยเฉพาะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสื่อสารการตลาด และการสร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เน้นการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (UN Tourism, 2024)

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการด้านการตลาดอย่างเหมาะสม ซึ่งไม่เพียงช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน แต่ยังส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลการพัฒนาสินค้าของฝากโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โครงสร้างของโมเดล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ทุนภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Local Wisdom and Community Identity) ประกอบด้วย องค์ความรู้ด้านการถนอมอาหาร วัตถุโบราณในท้องถิ่น วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของฝากที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ (Elderly Participation) ผู้สูงอายุมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมตัดสินใจ และร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาเป็นทุนทางสังคมของชุมชน 3) การเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝาก (Value-added Souvenir Products) ประกอบด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การกำหนดราคา การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด การบริการ และการจัดการกระบวนการตามแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด 7Ps เพื่อยกระดับคุณภาพและความสามารถในการแข่งขันของสินค้า และ 4) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ การสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน การกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนกับการพัฒนาสินค้าของฝากให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และนำไปสู่การสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวชุมชนในระยะยาว

ภาพที่ 3 โมเดลการพัฒนาสินค้าของฝากโดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยผู้สูงอายุมีบทบาทในการร่วมวิเคราะห์ปัญหา เสนอแนวทางการพัฒนา และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ “ส้มลิ้ม” อันนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่มีความทันสมัย สะดวกต่อการบริโภค และสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาสินค้าของฝากเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรบูรณาการส่วนประสมทางการตลาด 7 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร ลักษณะทางกายภาพ และกระบวนการควบคุมกับการคำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดของผู้สูงอายุ รวมถึงการรักษาอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุล ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการพัฒนาสินค้าจากภูมิปัญญาผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านงบประมาณ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการพัฒนาช่องทางการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์เพื่อเพิ่มโอกาสทางการค้า ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและสังคม โดยที่การพัฒนาด้านการตลาดดิจิทัลควรดำเนินการในรูปแบบ ความร่วมมือระหว่างวัย (Intergenerational Collaboration) โดยเสนอให้โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลปามะม่วงสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือกลุ่มเยาวชนในชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาการตลาดดิจิทัล การถ่ายภาพสินค้า การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ และการจำหน่ายสินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ขณะที่ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา และผู้เล่าเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ (Storytelling) ซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณค่าและความน่าเชื่อถือของสินค้าของฝาก ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างวัย การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะด้านนโยบายนั้นหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์ในการสร้างอาชีพและรายได้สำหรับผู้สูงอายุต่อไป สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรขยายการศึกษาไปยังผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอื่น ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของนักท่องเที่ยว และเปรียบเทียบบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้มีความครอบคลุม และสามารถประยุกต์ใช้ได้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). รายงานประจำปี 2562 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- จุฑาภรณ์ เลิศไกร และคณะ. (2562). การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์เครื่องแกงของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านลำพด ตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- ชัชวาล มงคล. (2559). การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีแปรรูปผลไม้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 6(2), 99-114.

- นิลบล วิโรจน์ฐิตยวงศ์ และคณะ. (2566). กระบวนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์มะม่วงโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลโนนจาน อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 17(1), 99-113.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 19. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8. (15 มิ.ย. 2568). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่านการเพิ่มมูลค่าสินค้าของฝากสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. (ศิริศักดิ์ ศักดิ์ศิริคุณ, ผู้สัมภาษณ์)
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2564). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เย็นจิต นาคพุ่ม และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนในอำเภอกู่ทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช. สงขลา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- ฤดี เสริมชยุต. (2563). กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวชุมชน. วารสารสหวิทยาการวิจัยและพัฒนา, 2(4), 51-61.
- สำนักงานสถิติจังหวัดตาก. (2564). สรุปสถานการณ์ด้านสังคม: ผู้สูงอายุ จังหวัดตาก. เรียกใช้เมื่อ 17 มิถุนายน 2568 จาก <https://tak.nso.go.th/?view=article&id=94>
- สินสุข แสงแก้ว. (2564). ปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคในตลาดนัดหัวมุมเกษตร-นวมินทร์. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเกริก.
- Kotler, P. & Keller, K. L. (2016). Marketing management. (15th ed.). Harlow: Pearson Education.

- UN Tourism. (2024). Tourism in the 2030 Agenda. Madrid, Spain: UN Tourism. Retrieved June 17, 2025, from <https://www.untourism.int/tourism-in-2030-agenda>
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2018). Tourism and the Sustainable Development Goals: Journey to 2030. Retrieved June 17, 2025, from <https://www.unwto.org/tourism-and-the-sustainable-development-goals-journey-to-2030>
- Zhou, Z. (2019). Factors influencing tourists' souvenir purchasing decisions in Chiang Mai Province. In Master's Thesis, Tourism Management Program. Maejo University.